

Балдинюк О. Д.

кандидат пед. наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та історії педагогіки
УДПУ імені Павла Тичини

ЄДНІСТЬ КРЕАТИВНОГО І НОРМАТИВНОГО У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Існування, розвиток, передача культурного досвіду від покоління до покоління немислимі поза спілкуванням людей, – культура принципово інтерсуб'єктивна. Особливої уваги означена проблема набуває у сфері педагогічного спілкування, де цілеспрямовано здійснюється передача та засвоєння соціального досвіду, твориться нова реальність – духовний світ вихованця, його особистість. Це дає підстави стверджувати, що культурологічний погляд на систему підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійного спілкування, питання культурних вимірів комунікативного потенціалу педагога – актуальна проблема педагогічної науки і вузівської практики.

Як, яким чином культура через свої універсальні функції задає суб'єкту саму технологію спілкування, як вона «присутня» в комунікативному процесі, визначає діяльність спілкування? Ми вважаємо, що такими є нормативна і креативна функції культури в їхньому діалектичному зв'язку.

Суб'єкт-суб'єктна природа спілкування передбачає в якості однієї з основних функцій культури функцію регуляції спілкування, а якщо говорити більш широко – нормативну функцію. Суб'єкт спілкування розуміє іншого, може стати на його позицію, робить зрозумілими для іншого свої думки і почуття тому, що з самого початку його спілкування організоване і регульоване універсальними соціокультурними нормами.

Вони (норми) являють собою складні функціональні утворення. В самій нормативній функції можна виділити ряд підфункцій: інформаційно-гносеологічну, прагматичну, оцінну, проєктивну, регулятивну та інші, котрі в своїй сукупності забезпечують педагогові як суб'єкту спілкування моделювання ситуації, міжособистісних стосунків, комунікативного процесу в цілому. Отже, можна говорити про соціокультурні норми як про «нормо моделі» (В. Д. Плахов) людського спілкування. Причому ця інформаційно-модельна сутність проявляється у всій різноманітності соціокультурних норм педагогічного спілкування – в нормах-цінностях, нормах-ідеалах, приписах етикету, еталонах стосунків між вихователем і вихованцем, стандартах комунікативної поведінки (норми мовлення і нормативність невербальних знаків) і т.п. Весь цей комплекс умовно об'єднується у два класи: норми-принципи і норми-алгоритми.

Виняткова важливість нормативної функції культури, її «тотальність» сприяють тому, що вона іноді заступає собою для деяких дослідників поліфункціональність культури, і тоді культура спілкування зводиться лише до засвоєння і дотримання особистістю соціокультурних норм. В такому розумінні яскраво проявляється те викривлення, яке значною мірою характеризує освітянську практику – ухил на формування стандартизованої, звично-нормативної свідомості і поведінки, мало придатної в складних ситуаціях, де необхідна самостійність рішень, вихід за рамки готових рецептів, тобто потрібний прояв творчих потенцій, творчої активності особистості. Таким чином, гостро постає питання про діалектику норми і творчості у формуванні і реалізації комунікативного потенціалу соціального педагога.

Соціокультурні норми як такі ніколи не охоплюють всю повноту реального спілкування. Адже норма, як було показано, є тільки моделлю дійсності, тобто схоплює, фіксує лише «типове в типових обставинах». В силу цієї принципової неповноти в самих соціокультурних нормах

закладена можливість і необхідність творчості. Звідси стає зрозумілим наше твердження про «парність» нормативної і креативної функцій культури. Образно кажучи, норма і творчість – два крила культури спілкування.

В реальному педагогічному спілкуванні завжди залишається момент несподіванки, неоднозначності ситуації, перехресного впливу особистісних факторів, що об'єктивно несе в собі необхідність творчості, імпровізації, ініціативи, актуалізації всього культурного потенціалу вихователя, – тільки за цих умов педагог може проявити себе дійсно як суб'єкт професійного спілкування. Для педагога спілкування – це ситуація постійного вибору (позиції, дій), і він повинен вибирати не лише в заданих нормах і рамках, але й проявляти здатність творчого підходу до педагогічної дійсності, творити міжособистісні цінності та стосунки. У творчому діалогічному спілкуванні фокусується все багатство культурних сутнісних властивостей педагога, тут він керується не просто цілями професійної діяльності, взятими вузько утилітарно, а вищими духовними потребами, що перетворюють педагогічне спілкування в культуротворчий акт, у спів-творення вихованця та істинну самореалізацію вихователя.

Звичайно, необхідно мати на увазі, що коли ми класифікуємо педагогічне спілкування як «нормативне» чи «творче», то тим самим відмічаємо лише домінуючу тенденцію в способі його реалізації. За своєю сутністю спілкування ніколи не може бути ні нормативним, ні творчим у чистому вигляді. Тому краще говорити про гармонію, про оптимальність цих двох універсальних тенденцій-функцій культури. Творчість поза нормах культури, без опори на її фундамент – хаос, спілкування поза творчістю – абсурд. Діалектична єдність нормативної і креативної функцій – вихідний пункт у пошуку узагальнюючого критерію сформованості культури спілкування педагога, виділеного за «діяльнісно-технологічною» ознакою.